

Κεφάλαιο 12

Η γυναικεία/«γυναικεία» φωνή της Σουλπικίας

Σύνοψη

Σουλπικία [Τίβ.] 3.13-18.

Προσπαιτούμενη γνώση

Τα Κεφάλαια 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 και 11 του παρόντος συγγράμματος.

1 Σουλπικία [Τίβ.] 3.13-18

1.1 Εισαγωγικό σημείωμα

Σε ένα απόλυτα ανδροκρατούμενο λογοτεχνικό είδος, όπως η ρωμαϊκή ερωτική ελεγεία, οι έξι μικρές ελεγείες της Σουλπικίας προσφέρουν στον αναγνώστη (αρχαίο και σύγχρονο) μια μοναδική ευκαιρία να ακούσει τη γυναικεία φωνή αδιαμεσολάβητη, απαλλαγμένη από έμφυλες προκαταλήψεις και παραμορφώσεις. Οι στίχοι της Σουλπικίας διακρίνονται για την ευαισθησία, τον συναισθηματισμό, αλλά και για την εκφραστική τους δύναμη και την καλλιτεχνική τους ποιότητα. Μπορεί η έκταση των ποιημάτων της να είναι μικρή, σχεδόν επιγραμμική, όμως αυτό δεν είναι ένδειξη αδυναμίας, αλλά μάλλον αποτέλεσμα πειραματισμού. Η ώριμη πραγμάτευση γνωστών μοτίβων της ρωμαϊκής ελεγείας σε συνδυασμό με τα εκφραστικά της μέσα μέσα ποιητικής έκφρασης που χρησιμοποιεί τοποθετούν τη Σουλπικία εντός του χώρου της ελεγείας. Η εκτεταμένη χρήση υπόταξης, οι έντονες νοηματικές συστροφές, η υφολογική σκοτεινότητα, η προτίμηση για απαρέμφατα, οι περίτεχνοι υποθετικοί λόγοι, αλλά και η ευρεία χρήση υποτακτικής αποτελούν κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής της. Όλα αυτά, βέβαια, δεν εγγυώνται τον *de facto* «γυναικείο» χαρακτήρα του λόγου της Σουλπικίας. Το αν η Σουλπικία καταφέρνει να αρθρώσει τον δικό της γυναικείο λόγο μέσα στο έργο της δεν οφείλεται τόσο στο βιολογικό της φύλο όσο στην ικανότητά της να υπερβεί τις έμφυλες συμβάσεις και τους αποκλεισμούς του είδους στο οποίο γράφει και έτσι να προσφέρει τελικά μια διαφορετική θεώρηση των πραγμάτων, μια εναλλακτική ματιά στη γυναικεία ψυχή. Όπως αποδεικνύεται, η συμμόρφωση της ποιήτριας προς τους κανόνες και τις ειδολογικές συμβάσεις της ελεγείας δεν ακυρώνει αναγκαστικά την προσπάθειά της να εκφράσει τον δικό της γυναικείο λόγο σε σχέση με τον διαμεσολαβημένο «γυναικείο» λόγο, όπως αυτός απαντά στα κείμενα των ανδρών ελεγειακών ποιητών. Η Σουλπικία τολμά, έστω και διστακτικά, και τελικά καταφέρνει να δώσει φωνή στη δική της ευαισθησία. Τελικά, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί η Keith, οι ελεγείες της Σουλπικίας καταφέρνουν να προσφέρουν, «μια οξεία ευαισθησία αναφορικά με τον παραβατικό ρόλο της γυναικείας σεξουαλικότητας στη ρωμαϊκή κοινωνία και λογοτεχνία, ενώ ταυτόχρονα αρθρώνουν με επιδέξιο τρόπο μια λιγότερο περιοριστική όψη του γυναικείου πάθους».⁸⁹

89 Keith (1997) 307.

1.2 Λατινικό κείμενο

1 (= [Τίβ.] 3.13)

Tandem venit amor, qualem texisse pudore quam nudasse alicui sit mihi fama magis. exorata meis illum Cytherea Camenis attulit in nostrum deposuitque sinum. exsolvit promissa Venus: mea gaudia narret dicetur si quis non habuisse sua. non ego signatis quicquam mandare tabellis ne legat id nemo quam meus ante, velim. sed peccasse iuvat, vultus componere famae taedet. cum digno digna fuisse ferar.	5 10
---	---

Πίνακας 12.1 Λατινικό κείμενο ελεγείας [Τίβ.] 3.13.

2 (= [Τίβ.] 3.14)

Invisus natalis adest, qui rure molesto et sine Cerintho tristis agendus erit. dulcius urbe quid est? an villas it apta puellae atque Arrentino frigidus amnis agro? iam nimium Messalla mei studiose, quiescas. non tempestivae saepe, propinque, viae. hic animum sensusque meos abducta relinquo, arbitrio quamvis non sinis esse meo.	5
--	---

Πίνακας 12.2 Λατινικό κείμενο ελεγείας [Τίβ.] 3.14.

3. (= [Τίβ.] 3.15)

Scis iter ex animo sublatum triste puellae? natali Romae iam licet esse suo. omnibus ille dies nobis natalis agatur, qui nec opinanti nunc tibi forte venit.

Πίνακας 12.3 Λατινικό κείμενο ελεγείας [Τίβ.] 3.15.

4. (= [Τίβ.] 3.16)

Gratum est, securus multum quod iam tibi de me permittis, subito ne male inepta cadam. sit tibi cura togae potior pressumque quasillo scortum quam Servi filia Sulpicia: solliciti sunt pro nobis, quibus illa dolori est, ne cedam ignoto, maxima causa, toro.	5
--	---

Πίνακας 12.4 Λατινικό κείμενο ελεγείας [Τίβ.] 3.16.

5. (= [Τίβ.] 3.17)

Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae, quod mea nunc vexat corpora fessa calor? a ego non aliter tristes evincere morbos optarim, quam te si quoque velle putem. at mihi quid prosit morbos evincere, si tu nostra potes lento pectore ferre mala?	5
---	---

Πίνακας 12.5 Λατινικό κείμενο ελεγείας [Τίβ.] 3.17.

6. (= [Τίβ.] 3.18)

Ne tibi sim, mea lux, aequae iam fervida cura ac videor paucos ante fuisse dies, si quicquam tota conmissi stulta iuventa, cuius me fatear paenituisse magis, hesterna quam te solum quod nocte reliqui, ardorem cupiens dissimulare meum.	5
---	---

Πίνακας 12.6 Λατινικό κείμενο ελεγείας [Τίβ.] 3.18.

1.3 Λεξιλόγιο

1 (= [Τίβ.] 3.13)

1. tandem (επίρ) = επιτέλους
tego, texi, tectum 3 = καλύπτω
pudor, -oris (αρσ) = αιδώς, ντροπή, συστολή
2. nudo, -avi, -atum 1 = γυμνώνω, φανερώνω
3. exoro, -avi, -atum 1 = παρακαλώ, ικετεύω
4. affero, attuli, allatum 3 = προσκομίζω, μεταφέρω
depono, -posui, -positum 3 = τοποθετώ
5. exsolvo, -solvi, -solutum 3 = χαλαρώνω, εκπληρώνω, ελευθερώνω
promitto, -misi, -missum 3 = υπόσχομαι
gaudium, -ii (ουδ) = ευχαρίστηση, ηδονή
7. signo, -avi, -atum 1 = σημαδεύω, σφραγίζω
tabella, -ae (θηλ) = πινακίδα αλληλογραφίας
9. pecco, -avi, -atum 1 = κάνω λάθος
conpono, -posui, -positum 3 = προσαρμόζω, εδώ φορώ
10. taedet, taeduit, - 2 = στεναχωριέμαι, δεν μου αρέσει

2 (= [Τίβ.] 3.14)

1. invideo, -vidi, -visum 2 = μισώ, απεχθάνομαι
natalis, -is, -e (επίθ) = γενέθλιος
rus, ruris (ουδ) = αγρός, εξοχή
molestus, -a, -um (επίθ) = ανιαρός, στενάχωρος
3. aptus, -a, -um (επίθ) = κατάλληλος
4. frigidus, -a, -um (επίθ) = παγωμένος
amnis, -is (αρσ) = ποταμός
ager, agri (αρσ) = αγρός
5. studiosus, -a, -um (επίθ) = επιμελής, ανήσυχος

quiesco, quievi, quietum 3 = ησυχάζω, ηρεμώ
6. tempestivus, -a, -um (επίθ) = κατάλληλος, χρήσιμος
propinquus, -i (αρσ) = συγγενής
7. animus, -i (αρσ) = ψυχή
sensus, -us (αρσ) = αίσθηση
abduco, -duxi, -ductum 3 = απαγάγω, απομακρύνω
relinquo, reliqui, relictum 3 = αφήνω, εγκαταλείπω
8. arbitrium, -ii (ουδ) = γνώμη, απόφαση
sino, sivi, situm 3 = επιτρέπω

3 (= [Τίβ.] 3.15)

1. scio, -i(v)i, -itum 4 = γνωρίζω
iter, itineris (ουδ) = δρόμος, ταξίδι
suffero, sustuli, sublatum 3 = σηκώνω
4. necopinans, -antis (επίθ) = απρόσμενος

4 (= [Τίβ.] 3.16)

1. gratus, -a, -um (επίθ) = ευχάριστος
securus, -a, -um (επίθ) = αμέριμος, ήρεμος
2. permitto, -misi, -missum 3 = επιτρέπω, απαλλάσσω
subito (επίρ) = ξαφνικά
ineptus, -a, -um (επίθ) = ανόητος
cado, cecidi, casum 3 = πέφτω
3. cura, -ae (θηλ) = έγνοια, φροντίδα
toga, -ae (θηλ) = τήβεννος, εδώ γύναιο, πόρνη
potis, -is, -e (επίθ) = ικανός, προτιμότερος
primo, pressi, pressum 3 = πιέζω, επιβαρύνω
quasillum, -i (ουδ) = καλάθι για μαλλί
4. scortum, -i (ουδ) = πόρνη
5. sollicitus, -a, -um (επίθ) = ανήσυχος
dolor, -oris (αρσ) = έγνοια, αγωνία, πόνος
6. ignotus, a-, -um (επίθ) = άγνωστος, άσημος
torus, -i (αρσ) = κρεβάτι

5 (= [Τίβ.] 3.17)

2. vexo, -avi, -atum 1 = τλαιπωρώ
fatiscor, fessus sum 3 (αποθ) = τλαιπωρούμαι
calor, -oris (αρσ) = πυρετός
3. evinco, -vici, -victum 3 = νικώ
morbus, -i (αρσ) = ασθένεια
4. opto, -avi, -atum 1 = εύχομαι
6. lentus, -a, -um (επίθ) = αργός, εδώ απρόθυμος
pectus, -oris (ουδ) = στήθος, καρδιά
malum, -i (ουδ) = κακό, συμφορά

6 (= [Τίβ.] 3.18)

1. lux, lucis (θηλ) = φως
fervidus, -a, -um (επίθ) = φλογερός
3. committo, -misi, missum 3 = διαπράττω
stultus, -a, -um (επίθ) = ανοησία
iuventa, -ae (θηλ) = νιάτα, νεαρή ηλικία

4. fateor, fassus sum 3 (αποθ) = ομολογώ
 paenitet, paenituit, - 2 (απρός) = μετανιώνω
 5. hesternus, -a, -um (επίθ) = χθεσινός
 nox, noctis (θηλ) = νύχτα
 relinquo, reliqui, relictum 3 = αφήνω, εγκαταλείπω
 6. ardor, -oris (αρσ) = πάθος
 cupio, -i(v)i, -itum 3* = επιθυμώ
 dissimulo, -avi, -atum 1 = υποκρίνομαι, κρύβω

1.4 Μετάφραση

1 (= [Τίβ.] 3.13)

<p>Επιτέλους ήρθε ο έρωτας, τον οποίο θα ντρεπόμουν να κρύψω παρά να τον αποκαλύψω σε κάποιον. Νικημένη η Κυθέρεια από τις Μούσες μου τον έχει εναποθέσει στην αγκαλιά μου. Η Αφροδίτη έχει εκπληρώσει τις υποσχέσεις της. Ας κουτσομπολεύει τη δική μου ευτυχία όποιος δεν γνώρισε δικιά του. Δεν θα ήθελα να στείλω σφραγισμένες πινακίδες, για να μην τις διαβάσει κανένας πριν από τον άνθρωπό μου. Αλλά χαίρομαι που έχω κάνει λάθος, κουράστηκα να φοράω το προσωπέο της φήμης. Ας διαδοθεί ότι άξιος άνδρας είναι με άξια γυναίκα.</p>	<p>5</p> <p>10</p>
---	--------------------

Πίνακας 12.7 Μετάφραση ελεγείας [Τίβ.] 3.13.

2 (= [Τίβ.] 3.14)

<p>Τα μισητά γενέθλια πλησιάζουν και θα πρέπει να τα περάσω θλιμμένα στην ανιαρή εξοχή χωρίς τον Κήρινθο. Τι είναι πιο γλυκό από την πόλη; Ταιριάζουν σε κοπέλα μια εξοχική κατοικία κι ένας παγωμένος ποταμός στο Αρρετίνο; Μεσσάλλα, που ανησυχείς υπερβολικά για μένα, ηρέμησε. Τα ταξίδια δεν είναι πάντοτε ευχάριστα, συγγενή μου. Αν οδηγηθώ μακριά, αφήνω εδώ την ψυχή και τις αισθήσεις μου, αν και δεν με αφήνεις να έχω τη γνώμη μου.</p>	<p>5</p>
--	----------

Πίνακας 12.8 Μετάφραση ελεγείας [Τίβ.] 3.14.

3 (= [Τίβ.] 3.15)

<p>Το έμαθες; Απομακρύνθηκε το θλιβερό ταξίδι απ' την καρδιά του κοριτσιού σου. Τώρα μπορεί να βρίσκεται στη Ρώμη για τα γενέθλιά της. Ας γιορτάσουμε όλοι μαζί τη μέρα των γενεθλίων που έτσι απρόσμενα σου δόθηκε από την τύχη.</p>	
---	--

Πίνακας 12.9 Μετάφραση ελεγείας [Τίβ.] 3.15.

4 (= [Τίβ.] 3.16)

Σε ευχαριστεί τόσο πολύ το ότι απαλλάσσεις τον εαυτό σου και δεν σε νοιάζει αν κάνω καμιά τρέλα; Νοιάζεσαι για γυναίκα ή για κάποια πόρνη που ξενοδουλεύει κι όχι για τη Σουλπικία, την κόρη του Σέρβιου. Ανησυχούν για μένα αυτοί που θα στεναχωρηθούν, αν μάθουν ότι διατηρώ σχέση με άνδρα κατώτερό μου.	5
---	---

Πίνακας 12.10 Μετάφραση ελεγείας [Τίβ.] 3.16.

5 (= [Τίβ.] 3.17)

Κήρινθε, ενδιαφέρεσαι πραγματικά για την κοπέλα σου, τώρα που ο πυρετός ταλαιπωρεί το κουρασμένο μου σώμα; Α, εγώ δεν θα ευχόμουν να νικήσω την οδυνηρή αρρώστια, παρά μόνο αν πίστευα ότι κι εσύ θα ήθελες το ίδιο. Και πώς θα με ωφελούσε να νικούσα την αρρώστια, αν εσύ μπορείς να υποφέρεις τη δική μου συμφορά με απρόθυμη καρδιά;	5
--	---

Πίνακας 12.11 Μετάφραση ελεγείας [Τίβ.] 3.17.

6 (= [Τίβ.] 3.18)

Να μην είμαι δική σου, φως μου, με την ίδια φλογερή έγνοια, όπως φαινόταν να είμαι μερικές μέρες νωρίτερα, αν στα νιάτα μου διέπραξα κάποια ανοησία για την οποία θα έπρεπε να ομολογήσω ότι μετανιώνω περισσότερο από το ότι σε άφησα μόνο σου χτες τη νύχτα, επιθυμώντας να κρύψω το πάθος μου.	5
---	---

Πίνακας 12.12 Μετάφραση ελεγείας [Τίβ.] 3.18.

1.5 Σημειώσεις

1 (= [Τίβ.] 3.13)

1-2. Η Σουλπικία ξεκινά το ποίημα, και ταυτόχρονα ολόκληρο τον σύντομο κύκλο των έξι ελεγείων, με μια θαρραλέα και τολμηρή προγραμματική δημόσια διακήρυξη του έρωτά της.

1. **Tandem:** το επίρρημα εμφατικά τοποθετημένο στην αρχή του εναρκτήριου στίχου εκφράζει αγανάκτηση και κερδίζει αμέσως την προσοχή του αναγνώστη.

texisse.../...nudasse: η Σουλπικία αγαπάει ιδιαίτερα τα απαρέμφατα (κυρίως του παρακειμένου)· στο ποίημα απαντούν συνολικά πέντε απαρέμφατα (3.13. 1, 2, 6, 9, 10), από τα οποία μόνο ένα (*componere* 9) δεν είναι σε χρόνο παρακειμένου. Η χρήση της ενδυματολογικής μεταφοράς, για να δηλωθεί το αντιθετικό ζεύγος απόκρυψη/αποκάλυψη της αλήθειας, είναι αξιοσημείωτη.

pudore: ο *pudor*, δηλαδή η αιδημοσύνη, η ντροπή, αποτελούσε απαραίτητη αρετή για κάθε αξιοσέβαστη Ρωμαία γυναίκα.

2. **fama:** το ενδιαφέρον της Σουλπικίας για το καλό της όνομα (*fama*) απηχεί ανάλογες κοινωνικές ανησυχίες των γυναικών στη Ρώμη. Η συνδυασμένη αναφορά στον *pudor* με τη *fama* ανακαλεί τις εναγόνιες προσπά-

θεις της βεργιλιανής Διδώς στο τέταρτο βιβλίο της *Αινειάδας*, όπου η βασίλισσα της Καρχηδόνας προσπαθεί απεγνωσμένα να συμβιβάσει τον ερωτικό της παροξυσμό για τον Αινεία με τους ηθικούς περιορισμούς που της επιβάλλει ο *pudor*. Μάλιστα, στην περίπτωση της Διδώς η *Fama/fama* παίζει καταλυτικό ρόλο στην καταστροφή της.⁹⁰ Επιπλέον, με δεδομένο το ποιητικό *status* της Σουλπικίας, ο όρος *fama*, πέρα από «καλό όνομα», σε μεταλογοτεχνικό επίπεδο σημαίνει και «λογοτεχνική φήμη». Σε αυτή την περίπτωση, έχουμε εδώ την παρουσία μιας από τις πιο θεμελιακές συμβάσεις της ρωμαϊκής ερωτικής ελεγείας, της συμπλοκής του ερωτικώς ζην με το ελεγειακώς γράφειν.

3. illum: ο αγαπημένος παραμένει ανώνυμος σε όλο το ποίημα μετριάζοντας έτσι κάπως την προγραμματική και γεμάτη αυτοπεποίθηση διακήρυξη της ποιήτριας σχετικά με την αποκάλυψη της ερωτικής της σχέσης. Το *illum* λειτουργώντας ως αντικείμενο δύο ρημάτων (*attulit...deposuit* 4) αντικατοπτρίζει σε συντακτικό επίπεδο τον παθητικό ρόλο του αγαπημένου.

Cytherea: το επίθετο Κυθέρεια αποτελεί στερεοτυπικό επίθετο της Αφροδίτης. Σύμφωνα με την εκδοχή του Ησίοδου (Θεογ. 188-200), η Αφροδίτη γεννήθηκε στα ανοιχτά των Κυθήρων από τον αφρό της θάλασσας, τον οποίο δημιούργησαν τα γεννητικά όργανα του ευνουχισμένου Ουρανού.

Camenis: η Σουλπικία αναφέρεται στις Μούσες χρησιμοποιώντας τον λατινικό όρο *Camenae* αντί για τον ελληνικό όρο *Musae*.

attulit: ο διασκελισμός ενδεχομένως να οπτικοποιεί τη μεταφορά και τοποθέτηση του αγαπημένου στην αγκαλιά της Σουλπικίας. Το ίδιο αποτέλεσμα φαίνεται να έχει και η πλαισίωση του υπόλοιπου τμήματος του στίχου από τον εμπρόθετο *in...sinum*.

5. gaudia: πρόκειται για έναν όρο του ελεγειακού λεξιλογίου, ο οποίος έχει συνήθως σεξουαλικές συνυποδηλώσεις και υπαινίσσεται ερωτική συνεύρεση.

6. dicetur: το ρήμα emphaticά τοποθετημένο στην αρχή και αμέσως μετά το *narret* του προηγούμενου στίχου υπογραμμίζει την κυκλοφορία διαδόσεων (πρβ. και την αναφορά της Σουλπικίας στο καλό της όνομα στον στίχο 2). Η αναφορά στο κουτσομπολιό μπορεί να συσχετιστεί και με την αδιαφορία του Κάτουλλου απέναντι στους γέροντες, οι οποίοι κριτικάρουν τη σχέση του με την Λεσβία (Κάτουλ. 5.1-3 *Vivamus, mea Lesbia, atque amemus, / rumoresque senum severiorum / omnes unius aestimemus assis!*).

7-8. Ολόκληρο το δίστιχο πλαισιώνεται από το *non...velim*. Η ερωτική αλληλογραφία μεταξύ του ποιητή και της αγαπημένης του αποτελεί αγαπημένο μοτίβο της ρωμαϊκής ελεγείας (πρβ. Προπ. 3.6, Οβ. *Am.* 1.11-12).

8. ne legat id nemo: εδώ εκφράζεται ο φόβος πιθανής υποκλοπής της αλληλογραφίας, μιας και οι συνθήκες αλληλογραφίας την εποχή εκείνη ήταν εξαιρετικά επισφαλείς.

9. pecasse iuvat: η Σουλπικία έχει επίγνωση του παράνομου χαρακτήρα της σχέσης της.

famae: επαναλαμβάνει το *fama* του στίχου 2, προσφέροντας έτσι στο ποίημα κυκλική σύνθεση (*ring-composition*).

10. taedet: emphaticό λόγω θέσης και εξαιτίας του διασκελισμού από τον προηγούμενο στίχο.

digno digna: το πολύπτυχο υποστηρίζει αποτελεσματικά την αμοιβαιότητα της ποιήτριας και του αγαπημένου της. Η φράση ενδέχεται να απηχεί έναν παρόμοιο ισχυρισμό του Κορνήλιου Γάλλου σχετικά με τα αντάξια της αγαπημένης του ποιήματά του (*tandem fecerunt c[ar]mina Musae / quae possem domina deicere digna mea* 6-7).

ferar: το ρήμα, προσεκτικά τοποθετημένο ακριβώς κάτω από το *famae*, ολοκληρώνει το ποίημα κυκλικά με αναφορά στη φήμη της Σουλπικίας και τις διαδόσεις σχετικά με την ερωτική της σχέση.

2 (= [Τίβ.] 3.14)

Τα ποιήματα 3.14-15 είναι δύο γενεθλιακά ποιήματα, τα οποία σχηματίζουν ένα δίπτυχο.⁹¹ Θέμα του δίπτυχου είναι η επικείμενη αναχώρηση της Σουλπικίας από τη Ρώμη για το *Arretium* (σημερινό Αρέτσο), προκειμένου

⁹⁰ Αναλυτικά για τη στενή διακειμενική σχέση μεταξύ της Σουλπικίας και της βεργιλιανής Διδώς βλ. Keith (1997).

⁹¹ Για τα δίπτυχα βλ. Κεφ. 8 *Δίπτυχα*.

να γιορτάσει εκεί τα γενέθλιά της. Η διαμαρτυρία της Σουλπικίας (= [Τίβ.] 3.14) τελικά έχει αποτέλεσμα και το ταξίδι αναβάλλεται (= [Τίβ.] 3.15).

1. Invisus natalis: το ποίημα ξεκινά με ένα εντυπωσιακό οξύμωρο, αφού η μέρα των γενεθλίων χαρακτηρίζεται μισητή.

2. sine Cerintho: ο αγαπημένος της Σουλπικίας ονοματίζεται εδώ για πρώτη φορά. Πρόκειται ασφαλώς για λογοτεχνικό ψευδώνυμο, κατά τη συνήθη πρακτική των Ρωμαίων ελεγειακών. Ο ετυμολογικός συσχετισμός του ονόματος *Cerinthus* (*Κήρινθος*) με το κερί και μέσω αυτού με τις μέλισσες και το μέλι προσφέρει στο όνομα αυτό ποιητολογικές συνδηλώσεις. Το μοτίβο του μελιού ή ενός στόματος γεμάτου μέλι αποτελούσε ιδιαίτερα δημοφιλές μοτίβο της αρχαίας ελληνικής αλλά και της λατινικής λογοτεχνίας για να δηλωθεί η ρητορική και ποιητική ευγλωττία.

3-4. Οι δύο απανωτές ερωτήσεις προδίδουν την έντονη αντίρρηση της Σουλπικίας. Οι ερωτήσεις μπορούν να θεωρηθούν ρητορικές. Όμως, σε συνδυασμό με την αποστροφή στον Μεσσάλλα στο αμέσως επόμενο δίστιχο (στ. 5-6), ίσως και να πρόκειται για ερωτήσεις, τις οποίες απευθύνει η Σουλπικία σε εκείνον.

3. urbe: στο ποίημα αναπτύσσεται το δίπολο «πόλη-εξοχή». Η αντίθεση μεταξύ πόλης και εξοχής απαντά συχνά στη ρωμαϊκή ελεγεία και έχει ένα ιδιαίτερο περιεχόμενο. Το επίθετο *rusticus*, εκτός από «αγροτικός» ή/και «αγροίκος», δηλώνει επίσης και αυτόν που υστερεί σε εμπειρία και εκλέπτυνση σε ερωτικά ζητήματα. Στον αντίποδα βρίσκεται το επίθετο *urbanus*. Αυτού του είδους οι υπαινιγμοί ανιχνεύονται και στο ποίημα της Σουλπικίας πίσω από τη χρήση των όρων *rure* 2 και *urbe* 4.

puellae: η Σουλπικία υιοθετεί για τον εαυτό της τον ρόλο της ελεγειακής *puella*.

5. Messalla: πρόκειται για τον Μάρκο Βαλέριο Μεσσάλλα Κορβίνο, στον λογοτεχνικό κύκλο του οποίου ανήκει η ποιήτρια μαζί με άλλους ποιητές, όπως π.χ. ο Τίβουλλος. Όπως φαίνεται στον αμέσως επόμενο στίχο (*propinque* 6), ο Μεσσάλλας είναι συγγενής της Σουλπικίας.

7. animum sensusque eripit: η φρασεολογία ίσως απηχεί την αρχή της περιγραφής των ερωτικών συναισθημάτων του Κάτουλλου στο ποίημα 51 (*eripit sensus mihi* 6), την περίφημη λογοτεχνική «μετάφραση» της σαπφικής ωδής *Φαίνεται μου κήνος...* (απ. 31 L-P).

3 (= [Τίβ.] 3.15)

Η ποιήτρια επιδιώκει να δώσει συνοχή και ενότητα στο δίπτυχο μέσα από ένα δίκτυο καλά προσεγμένων λεξιλογικών επαναλήψεων: 3.15.1 *triste* ~ 3.14.2 *tristis*, 3.15.1 *puellae* ~ 3.14.3 *puellae*, 3.15.2 *natali* και 3.15.3 *natalis* ~ 3.14.1 *natalis*, 3.15.3 *agatur* ~ 3.14.2 *agendus*. Επίσης, πρβ. 3.15.2 *Romae* ~ 3.14.3 *urbe*.

1. Η ερώτηση, με την οποία ξεκινά το ποίημα, είναι ενδεικτική του ενθουσιασμού και της ασυγκράτητης χαράς της Σουλπικίας. Το ίδιο ισχύει συνολικά και για την πολύ μικρή έκταση του ποιήματος, το οποίο αποτελείται μόλις από δύο δίστιχα.

2. Romae: η Ρώμη προσφέρει στη Σουλπικία το σκηνικό για τον παθιασμένο της έρωτα, όπως συμβαίνει και και με τον Προπέρτιο και τον Οβιδίο.

4 (= [Τίβ.] 3.16)

2. permittis: ο διασκελισμός μπορεί και να οφείλεται στην ταραγμένη ψυχική κατάσταση της Σουλπικίας.

male inepta cadam: η σύγχυση φρενών ως αποτέλεσμα ερωτικής απογοήτευσης αποτελεί συνηθισμένο μοτίβο της ερωτικής ποίησης, τον οποίο χρησιμοποιεί εδώ η ποιήτρια ως απειλή προς τον αγαπημένο της.

3. togae: η λέξη χρησιμοποιείται μετωνυμικά, για να δηλώσει την «πόρνη», εξαιτίας του ενδύματος (*toga*) που φορούσαν οι γυναίκες αυτής της κατηγορίας. Αντίθετα, οι αξιοσέβαστες Ρωμαίες *matronae* φορούσαν την παραδοσιακή *stola*.

4. Servi filia Sulpicia: μέσω αυτής της αυτο-αναφοράς η ποιήτρια αποκαλύπτει την ταυτότητά της. Ο Σέρβιος, τον οποίο αναφέρει η Σουλπικία ως πατέρα της, είναι κατά πάσα πιθανότητα ο συνονόματος γιος του Σέρβιου Σουλπικίου, φίλου του Κικέρωνα, ο οποίος είχε παντρευτεί τη Βαλέρια, την αδελφή του Μεσσάλλα. Επομένως, η Σουλπικία ήταν ανιψιά του Μεσσάλλα.

Η προβολή της Σουλπικίας υποστηρίζεται και σε επίπεδο μετρικής. Ενώ όλοι οι πεντάμετροί της τελειώνουν σε δισύλλαβη λέξη, εδώ ο πεντάμετρος ολοκληρώνεται –όχι τυχαία– με το τετρασύλλαβο όνομά της (*scortum quam Servi filia Sulpicia*).⁹²

6. ne cedam ignoto...toro: η ανησυχία των φίλων αντιβαίνει προς τον ισχυρισμό της Σουλπικίας περί αμοιβαιότητας στο τέλος του πρώτου ποιήματος (3.13.10 *cum digno digna fuisse ferar*).

5 (= [Τίβ.] 3.17)

1-2. tibi... tuae... /... mea): σε όλο το ποίημα κάθε δίστιχο, όπως και αυτό, δομείται πάνω στην αντιπαράθεση αντωνυμιών πρώτου και δεύτερου προσώπου (πρβ. 3-4 *ego... /... te*, 5-6 *mihi... tu / nostra...*).

1. cura puellae: απηχεί ειρωνικά το *cura togae* (στ. 3) από το προηγούμενο ποίημα. Η *cura* ανήκει στο ελεγειακό λεξιλόγιο και χρησιμοποιείται για να δηλώσει τη φροντίδα, το ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την/τον αγαπημένη/ο.

2. mea... vexat corpora... calor: η ποιήτρια εκμεταλλεύεται το ευρύτατα διαδεδομένο στη ρωμαϊκή ελεγεία μοτίβο του έρωτα ως αρρώστιας. Η αναφορά συγκεκριμένα στον πυρετό (*calor*) αποδεικνύεται εξαιρετικά εύστοχη, αν λάβει κανείς υπόψη του την ετυμολογική διασύνδεση του ονόματος του αγαπημένου με το κερί.

3. a: η αναφώνηση είναι δηλωτική συναισθηματισμού. Η χρήση συναισθηματικών αναφωνήσεων και η έκφραση αυτό-λύπησης αποτελούσε χαρακτηριστικό του λόγου των γυναικών.

5. morbos evincere: η επανάληψη της φράσης από τον στίχο 3 σε συνδυασμό με τον διασκελισμό μεταξύ των στίχων 5 και 6 ίσως να αποτελούν ενδείξεις παραληρηματικού λόγου, εξαιτίας του πυρετού.

6. lento pectore: το επίθετο *lentus* αποτελεί συνηθισμένο επίθετο στη ρωμαϊκή ελεγεία για να δηλώσει τον απρόθυμο ή αδιάφορο ερωτικά. Το στήθος χρησιμοποιείται εδώ συνεκδοχικά για την καρδιά.

6 (= [Τίβ.] 3.18)

Το ποίημα αποτελεί εξαιρετικό δείγμα του ποιητικού ύφους της Σουλπικίας, η οποία δείχνει ιδιαίτερη προτίμηση για τον μακροπερίοδο λόγο και την εκτεταμένη χρήση υπόταξης. Όλο το ποίημα είναι μία περίοδος, η οποία περιλαμβάνει μία λαβυρινθώδη συναρμογή δευτερευουσών προτάσεων. Από το ρήμα της κύριας πρότασης, το οποίο βρίσκεται σε υποτακτική (*Ne...sim* 1), εξαρτώνται με τη σειρά μια παραβολική πρόταση (*aeque...ac...dies* 1-2), μια υποθετική πρόταση (*si...iuventa* 3), μια αναφορική προσδιοριστική πρόταση (*cuius me...magis* 4) και μια αναφορική ουσιαστική πρόταση (*quod...reliqui* 5). Να προσεχτεί, επίσης, το ότι κάθε στίχος είναι και μια πρόταση. Τέλος, παρατηρούμε ότι κάθε πεντάμετρος στην προτελευταία του θέση έχει ένα απαρέμφατο (*fuisse* 2, *paenituisse* 4, *dissimulare* 6). Ωστόσο, η εκτεταμένη χρήση υποταγμένου λόγου δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ένδειξη ερασιτεχνισμού, αλλά μάλλον απόδειξη επιδέξιου χειρισμού των ποιητικών τρόπων με στόχο την έκφραση δύο και τριών σκέψεων μέσα στην ίδια περίοδο.

1. mea lux: τρυφερή προσφώνηση, η οποία απαντά συχνά στην ελεγεία.

fervida cura: η συνεκφορά προσφέρει διπλό σύνδεσμο με το προηγούμενο ποίημα. Πρώτον, το επίθετο *fervida* επαναλαμβάνει το θέμα του «πυρετού» (*calor* 2). Δεύτερον, η λέξη *cura* εμφανίζεται, επίσης, στον πρώτο στίχο του προηγούμενου ποιήματος (*cura puellae* 1).

3. commisi stulta: απηχεί το *male inepta cadam* (στ. 2) του ποιήματος 3.16.

⁹² Αναλυτικά για τη μετρική της Σουλπικίας βλ. Santirocco (1979) 235-6.

5. nocte: ακούγεται ειρωνικά σε σχέση με το *lux* του πρώτου στίχου.

6. ardorem cupiens dissimulare meum: Πρόκειται για έναν εντυπωσιακό πεντάμετρο, ο οποίος αποτελείται μόλις από τέσσερις λέξεις. Το *ardorem...dissimulare* απηχεί το *vultus componere famaе* προσδίδοντας έτσι στον κύκλο των έξι μικρών ελεγείων κυκλική σύνθεση (*ring-composition*).

Βιβλιογραφία (Επιλογή)

- Currie, H. Macl. (1983). 'The poems of Sulpicia', *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* II.30.3, Berlin and New York: 1751-64.
- Fabre-Serris, J. (2009). 'Sulpicia: An/other Feminine Voice in Ovid's *Heroides*: A New Reading of *Heroides* 4 and 15', *Helios* 36.2: 149-173.
- Hallett, J. P. (2002). 'The Eleven Elegies of the Augustan Poet Sulpicia', στο L. J. Churchill, P. R. Brown και J. E. Jeffrey (επιμ.) *Women writing Latin: from Roman antiquity to early modern Europe*, vol.1, New York and London: 45-65.
- Keith, A. (1997). 'Tandem venit amor: A Roman woman speaks of love' στο J. P. Hallett–M. B. Skinner (επιμ.) *Roman Sexualities*, Princeton: 295-310.
- Santirocco, M. S. (1979). 'Sulpicia reconsidered', *CJ* 74: 229-39.
- Skoie, M. (2012). 'Corpus Tibullianum, Book 3' στο B. K. Gold (επιμ.) *A Companion to Roman Love Elegy*, Malden: 86-100.

Από το έργο του Niklas Holzberg, *Römische Liebeselegie: eine Bibliographie*, Μόναχο 2004, το οποίο βρίσκεται αναρτημένο στην παρακάτω διαδικτυακή διεύθυνση:

<http://www.niklasholzberg.com/Homepage/Bibliographien.html> [τελευταία επίσκεψη: 12/12/2015].

Εκεί, ο αναγνώστης θα βρει τα πλήρη βιβλιογραφικά στοιχεία των έργων παρατίθενται παρακάτω:

Gruppe 1838, 27-64; Herrmann 1964a; Fatucchi 1976; Di Monaco 1984; Liebs 1984/5; Lowe 1988; Hallett 1989; Snyder 1989, 128-36; Hallett 1992, 349-53; Probst/Probst 1992; H. Parker 1994; Cantarella 1996; Fredrick 1997, 187-8; Keith 1997; Skoie 1998; Holzberg 1998/9; Hemelrijk 1999, 151-60; Hemelrijk 2000; Rohweder 2000; Skoie 2000; Delbey 2001, 62-3; Skoie 2002.